

ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Часи, в які ЗУНР прийшла до влади, відзначалися особливою складністю. Західна Україна, розтерзана великою кількістю протиріч під час війни, отримала певну свободу, що пов'язана перш за все зі зміною державного устрою Австро-Угорщини: вона стала федерацією. Отже, західноукраїнські землі мали змогу створити свій представницький орган - Українську Національну раду як найвищу верховну владу новоствореної Західноукраїнської держави та її перший парламент. Це був дуже важливий крок в історії України і Галичини зокрема, який вкотре засвідчив що українці прагнуть і здатні до створення власної держави.

Компетенція УНРади ЗУНР передбачала. Це - 1) прийняття законів; 2) визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики; 3) затвердження загальної структури, чисельності УГА; 4) призначення виборів; 5) установча функція (яка полягає у тому, що УНРада бере участь у формуванні інших органів влади); 6) також інші повноваження передбачені законами і розпорядками ЗУНР.

В листопаді 1918 р. УНРада визначила конституційні засади ЗУНР, прийнявши *“Тимчасовий основний закон”* що, як на мою думку, було дуже важливою умовою подальшого державотворення. Артикул перший цього закону проголошував, що ця держава має назву Західноукраїнська Народна Республіка, що вона утворюється на підставі права самовизначення. У ньому закріплювалися її територія та кордони. Було проголошено демократичні принципи народовладдя, верховенства і суверенітет народу, доміанти інтересів трудящих мас, рівноправність усіх громадян незалежно від їх віросповідання, раси, нації, статі, демократичні засади виборчого права та ін. Четвертим артикулом передбачалось, що найвищим органом влади - парламентом, мали стати Установчі Збори, а до їх обрання функції парламенту мала виконувати Українська Національна Рада, а уряду - Державний Секретаріат. П'ятий артикул встановлював національну символіку ЗУНР: гербом був затверджений золотий лев на синьому полі і гербова печатка з надписом *“Західно-Українська Народна Республіка”*. Держава ЗУНР охоплювала близько 70 тис. кв.км, території з населенням 6 млн. (у тому числі 71% українців, 14% поляків, 13% євреїв, 2% угорців, румунів та ін.) [7, с.177].

Далеко не усі тогочасні європейські держави могли прирівнятися у цьому аспекті демократизації свого суспільно-політичного устрою із ЗУНР [2, с.159]. Це був рішучий державотворчий крок, який викликав невдоволення австрійського уряду. Отже, утворилася українська держава, яка обрала курс на демократизацію всіх сфер суспільного життя.

У цьому ж напрямку діяли також місцеві органи. Згідно з розпорядженням УНРади від 1 листопада 1918 р. місцеві органи управління були ліквідовані. УНРада 16 листопада 1918 р. видала *“Тимчасовий закон про адміністрацію ЗУНР”*. Значне місце в ньому посідало питання організації та компетенції місцевих органів влади. Основним представником влади в повіті був повітовий комісар. В усіх повітах шляхом виборів було створено повітові національні ради, а у громадах і містах - громадські і міські ради. Вибори проводилися на засадах загального і рівного виборчого права. До обов'язків повітових комісарів належало: 1) оберігати інтереси української державності та протидіяти будь-якому завданню їй шкоди; 2) приводити до присяги службовців повітових служб та адміністрації; 3) приймати рішення з усіх питань, якщо колишні австрійські урядовці відмовлялися служити; 4) затверджувати розпорядження адміністративних повітових властей загального характеру; 5) давати дозволи на носіння зброї цивільному населенню; 6) здійснювати нагляд за діловодством усіх державних інституцій і службових осіб у повіті. В основу створення дієвого державного апарату та чіткої виконавчої вертикалі було покладено підзвітність нижчих органів влади вищим і контроль виконання ухвалених рішень.

Депутатів належало обрати за національно-пропорційною системою. Тобто за кожною національністю, залежно від кількості населення, було визначено певне число місць. Це гарантувало усім національним меншинам можливість пропорційного представництва своїх кандидатів у парламенті [3, с.334]. Право обирати належало громадянам ЗУНР, які досягли 21-річного віку, а право бути обраним до органів влади передбачалось з 25-річного віку.

У січні 1919 р. було прийнято закони про створення Президії та Виділу Української Національної Ради. Президія УНРади керувала засіданнями Ради і представляла її у період між сесіями. Виділ, який складався з голови Ради (Є.Петрушевич) і дев'яти членів, обраних Радою, виконував функції колегіального глави держави, до якого входить як десятий член Президент Української Національної Ради, а на випадок його відсутності або надзвичайних

подій - його заступник, найстарший за віком (Закон про Виділ Української Ради від 4 січня 1919 р.). Виділ УНРади, який взяв на себе повсякденну роботу, значно скорочував термін провадження важливих документів та обов'язкових у державному адмініструванні процедур, прискорював повідомлення ухвалених законів населенню краю, здійснював міжнародні зносини. Особливо це було важливо в умовах воєнного стану. Порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності в ЗУНР було закріплено в Законі від 4 січня 1919 р. *“Про спосіб оповіщення законів і розпорядків”*. Закон передбачав, що текст законів, ухвалений Українською Національною Радою, підписує Президент Української Національної Ради. Публікація законодавчих актів повинна була здійснюватися у *“Вістнику законів і розпорядків”*. Закон набував чинності у терміни, визначені у самому законі, а якщо ці терміни не були вказані, тоді закони набували юридичної сили через вісім днів після опублікування в офіційному органі.

15 лютого 1919 р. було прийнято важливий Закон *“Про уживання мови у внутрішнім та зовнішнім урядуванні державних властей і урядів, публічних інституцій й державних підприємств на Західній області УНР”*. Державною стала українська мова. Разом з тим за національними меншинами закріплювалось право *“уживати як усно так і в письмі їх рідні мови в урядових зносинах з державними властями і урядами, публічними інститутами і державними підприємствами, їм гарантувалося право вільно користуватися рідною мовою, мати свої школи, бібліотеки, видавати періодику, книги і т.п.”* [1, с.9].

Закон *«Про громадянство та правовий статус чужинців»* від 8 квітня 1919 р. визнавав громадянами всіх осіб за їхнім бажанням і власноручною заявою, поданою до 20 травня того ж року. В іншому разі вони вважалися чужинцями.

Відповідно до адміністративно-територіального устрою було утворено судову систему ЗУНР, з поділом на судові округи і судові повіти. Відповідно до цього організувались окружні та повітові суди (відповідно до кількості жителів округу або повіту). Другою вищою інстанцією мав стати Вищий суд ЗУНР, а третьою, найвищою судовою ланкою - Найвищий Суд ЗУНР у Львові. Судові вирoki і рішення повинні були виноситись лише від імені ЗУНР.

На початку 1919 р. успішно була проведена військова реформа, що мала своїм наслідком утворення Української Галицької Армії,

яка відіграла важливу роль в захисті суверенітету Галицької держави. Була ліквідована австрійська жандармерія, створена державна прокуратура ЗУНР.

Побудова держави на правовій основі була продовжена керівництвом ЗУНР після Злуки ЗУНР і УНР, яка передбачала поступову уніфікацію законодавства ЗУНР та УНР, створення єдиного українського законодавства. Закони офіційно публікувалися українською мовою.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що у 1918-1919 рр. у ЗУНР велика увага була спрямована на формування чіткої системи конституційного законодавства. Протягом невеликого проміжку часу було прийнято велику кількість доволі демократичних нормативно-правових актів. Отже, загальні засади як форма вираження конституційного ладу ЗУНР, визнають як першооснову людину і громадянина, його права і свободи, розвиток демократичних засад в українському суспільстві, захист національних інтересів, соціальну спрямованість її законодавчих актів, побудову правової держави. Хоч цей період державотворення закінчився трагічно, проте історія державності ЗУНР дала багато прикладів національної солідарності та прагнення мати свою незалежну державу.

1. Вістник Державних законів і розпорядків західної області УН Республіки. - Вип.1. - 31 січня.
2. Кульчицький В.С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. - Львів, 1996.
3. Кульчицький В.С., Тищик Б.Й. Історія держави і права України. - К.: Ін-Юре, 2008.
4. Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині ХІХ - на початку ХХ ст.). - Львів, 1996.
5. Лозинський М. Галичина в рр. 1918-1920. - Відень, 1922.
6. Підкова І.З., Шуст Р.М. Конституційне законодавство ЗУНР // Довідник з історії України. - Т.2. - К., 1995.
7. Тищик Б.Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918-1923). Історія держави і права. - Львів: Тріада-плюс, 2004.